

**QISHLOQ XO‘JALIGI ISHLAB CHIQRISHNING IQTISODIY
SAMARADORLIGI**

Jo‘rayev Sherali Xolmahamadovich

Surxondaryo viloyati hokimining o‘rinbosari – viloyat Investitsiyalar va tashqi savdo boshqarmasi boshlig‘i

Kirish Meva-sabzavot ekinlari dunyoning hamma mamlakatlarida yetishtiriladi. Har bir kishining yillik sabzavot iste‘mol qilishi 60 kg ni tashkil etib, bu fiziologik me‘yordan ko‘pchilik davlatlarda 1,5-3 baravar kamdir. Lekin Italiya, Ispaniya, Fransiyada bu me‘yor 150-200 kg ni tashkil etadi. Respublikamizda har bir sabzavot ekinlarining umumiy ishlab chiqarishdagi salmog‘i ham o‘zgarmoqda. Hozirgi paytda umumiy sabzavot ekinlar maydonining 35-38 foizini pomidor, 15-17 foizini -karam, 18-20 foizini piyoz va sarimsoq, 4-6 foizini - sabzi, 8-10 foizini - bodring, 2- 3 foizini - lavlagi, 9-10 foizini - boshqa sabzavot ekinlari, ya‘ni rediska, boyimjon, qalampir, kabachka, patisson, ko‘katlar va boshqalar egallaydi. O‘zbekiston sharoitida meva-sabzavot va ularni qayta ishlab chiqarishdan olingan asosiy mahsulotlarning iqtisodiy samaradorligini oshirish xalq xo‘jaligida muhim ahamiyatga ega.

Meva-sabzavotchilik mahsulotlarini ishlab chiqarish va sotish jarayonlarida nisbatan juda katta hajmda mehnat, yer-suv va buyumlashgan moddiy va intellektual resurslardan keng foydalaniladi. Tarmoqdagi resurslardan samarali foydalanish orqali xalqimizning mehnat qilish va yashash sharoitlarini 40 tubdan yaxshilash imkoniyatini yaratish, bugungi kunning asosiy talablaridan biridir. Qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini qayta ishlash texnologiyasini sifati va samaradorligining yuqoriligi jihatidan jahonda o‘ziga xos nufuzga ega bo‘lgan davlatlar (Niderlandiya, Isroil va h.k.) bilan hamkorlik mamlakatimiz qishloq aholisini ish bilan bandlik darajasining ortishi uchun xizmat qiladi.

O‘zbekiston asrlar davomida yaqin xorij quruq meva eksport qilgan. Hozirda esa mazkur sohaning eksport imkoniyatlarini yanada kengaytirish, sohaning haqiqiy iste‘molchilarnng dunyo bozoridan izlab topish imkoniyatlari yuqoridir. Respublikada Toshkent, Surxondaryo, viloyatlarida konserva va qandolat mahsulotlari ishlab chiqarishga ixtisoslashgan korxonalar keng tarqalgan. Respublika xalq xo‘jaligida, shuningdek, uning muhim bo‘g‘ini bo‘lgan agrosanoat majmuida aholi iste‘mol talabiga to‘liq javob beradigan sabzavot mahsulotlarining turli xillari va ularni bozor talablari asosida dastlabki qayta ishlash natijasida olingan yuqori sifatli

mahsulotlar ishlab chiqarish, ularning sifatiga putur yetkazmasdan iste'molga yetkazib berish bugungi kunning dolzarb masalalaridan biri bo'lib hisoblanadi.

Meva-sabzavot mahsulotlari ishlab chiqarishda tannarx turlicha bo'lib, soha juda ko'plab mehnat resurslarini o'ziga jalb etadi. Shu bois, qishloq aholisi moddiy manfaatdorligini oshirish haqida o'ylaganimizda, avvalo, shunday sohalarda rentabellik, aholi olayotgan daromadlar va qolaversa mehnat unumdorligi qay holatda va uni qanday oshirishimiz kerakligi haqida izlanishlar olib borishimiz maqsadga muvofiqdir. Meva-sabzavot mahsulotlari ishlab chiqarishda turli vaqtlarda tannarx turlicha qiymatga ega bo'ladi. Ma'lumki, yil davomida xalqimizni oziq-ovqatga sanoatni xomashyoga, chorvani yem xashaklarga bo'lgan talabini yanada to'laroq qondirish ortiqchasini chetga chiqarish Respublikamiz bozor iqtisodiyotini hozirgi sharoitda eng dolzarb vazifalaridan biridir. Bu vazifani muvoffaqiyatli hal etishning muhim jabxalaridan biri, bizning fikrimizcha mavjud ekin maydonlaridan unumli foydalanib yana ko'proq qishloq xo'jalik mahsulotlarini ishlab chiqarishdir.

Masalan, olimlar tajriba dalalarida ekin maydonlarining qisqarmagan holda qo'shimcha ekinlardan mo'ljallangan hosil olish mumkinligini isbotlaydilar. Ana shu kabi keltirgan dalillardan foydalanib biz o'z oldimizga qishloq xo'jalik ekin maydonlarini, jumladan sabzavot ekin maydonlarining optimal struktura-sini aniqlashimiz maqsad qilib qo'ydik. Mamlakatimizda olib borilayotgan keng miqiyosli iqtisodiy o'zgarishlar boshqa sohalardagi kabi qishloq xo'jaligi sohasida ham xalqimizni talabini to'la qondiradigan mahsulotlar ishlab chiqarish va uni samaradorligini oshirish borasida ham sezilarli darajaga ega bo'lmoqda. 41 Bu esa o'z navbatida tabiiy resurslardan jumladan yer resurslaridan olingan va saqlash foydalanish masalalarini ham oldinga surmoqda. Bunda yer fondidan foydalanishni yahshilashni, ilmiy asoslangan aniq choratadbirlarini tizimini ishlab chiqish va qo'llash mumkindir. Ma'lumki, respublikamizda sug'orilib dehqonchilik qilinadigan yerlar umumiy yer fondining kam qismini tashkil etadi. Bu zaminda qishloq xo'jalik mahsulotlarining 90 foizdan ortirog'i yetishtirilmoqda. Ekin maydonlaridan unumli foydalanish ishlarini yanada takomillashtirish qishloq xo'jaligida isloxlarni yanada chuqirlashtirish borasidagi eng muhim yo'nalishlar haqida Bozor iqtisodiyoti sharoitidan maksimal o'simlikchilik mahsulotlari ishlab chiqarishda yuqori samaradorlikga erishish uchun nafaqat yer resurslarida balki boshqa muhim resurslar hisoblangan mineral o'g'itlar, yoqilg'i moylash materiallari, ozuqalardan ham optimal foydalanishni taqazo etadi. Shunday ekan bu boradagi ishlarni ilmiy-asoslashga, qolaversa iqtisodiy- matematik usullar va modellardan hamda komp'yuterlardan foydalangan xolda xalq etish bugungi kunning asosiy va muhim vazifalaridan biri bo'lib

hisoblanadi deb aytish mumkin. Bozor iqtisodiyoti sharoitida dehqonchilik mahsulotlari ishlab chiqarish va uni samaradorligi ekin maydonlarini tarkibini takomillashtirish aholining turmush darajasini yaxshilash, aholini oziq – ovqat mahsulotlariga bo‘lgan ehtiyojlarini qondirishda asosiy iqtisodiy omil bo‘lib hisoblanadi hamda sanoatni xomashyoga, chorvachilikni yem-xashakka bo‘lgan talabini to‘liq qondirishdan zaruriyatni ta‘minlash uchun ham xizmat qiladi.

Xulosa Yerdan unumli foydalanishni ta‘minlashning muhim vositasi ilmiy jixatdan asoslangan qishloq xo‘jalik ishlab chiqarish tarkibini optimallashtirish muammolarini xal etib, ishlab chiqarishga qo‘llash bilan ekin maydonlarining tarkibini ixtisoslikka mos keladigan qilib to‘g‘ri belgilash va uni izchillik bilan mukammallashtirib borish, iqtisodiy jixatlari foydasiz va kam hosilli maydonlarga tegishli tibbiy-iqtisodiy xududlarda eng katta samara beradigan yuqori hosilli va juda qimmatli ekinlar bilan almashtirib borish zarurligi kelib chiqadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Choriev Q.A. Qishloq xo‘jaligida innovatsiyalar joriy qilish tizimini shakllantirish va rag‘batlantirish istiqbollari (uslubiy tavsiyalar). - Toshkent, 2014. - 30 b.
2. Umarov S.R. Suv xo‘jaligini innovatsion rivojlantirish yo‘llari. - Monografiya. - T.: Fan va texnologiyalar, 2017. - 177 b.
3. Muxitdinova N.K. Metodologiya innovatsionnogo razvitiya natsionalnoy ekonomiki. - Monografiya. - T.: Fan va texnologiyalar, 2016. - 188 b.
4. Umurzoqov O‘.P., Abdurahimov I.L. Suv xo‘jaligi menejmenti. - T.: IQTISOD-MOLIYA, 2008. - II-jild. – 469 b.
5. Abdug‘aniev A., Abdug‘aniev A. A. - Qishloq xo‘jaligi iqtisodiyoti. Darslik. - T.: O‘zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg‘armasi nashriyoti, 2011. -244 bet.
6. Umurzaqov O‘., Toshboyev A., Toshboyev A. Qishloq xo‘jaligi iqtisodiyoti va menejmenti. – Toshkent, 2008.
7. Umurzoqov O'.P. va boshqalar. Suv xo'jaligi iqtisodiyoti va menejmenti. O'quv qo'llanma. - T.: Iqtisod-moliya, 2008.

www.cummins.com

www.cumminsengines.com

www.perkins.com

www.cnh.com

